

Jag träffar min ungdoms hjälte, Krapotkin

C. J. Björklund

1969

Det var en blixtrande kall decemberdag när jag revolutionsvintern 1918 steg på tåget i Moskva för att resa till Dmitrov, där Peter Krapotkin bodde. Han var då sjuttiosex år gammal.

Att resa i Ryssland på den tiden var sannerligen inte något nöje. Järnvägarna befann sig i lika uruselt skick som fallet var i Tyskland efter andra världskrigets slut. Inget ljus i vagnarna när det kvällades, ingen värme, utslagna eller illa lagade fönsterrutor. Ett minne av resan till Krapotkin var kylda fötter.

Krapotkin bodde i en trävilla, rikt utsirad, grannlåtsvacker i enlighet med gammal modell och arkitektur. Men huset var ganska rymligt, och det var vackert beläget. Det vinterlandskap jag mötte var statuariskt romantiskt med snötyngda sovande träd. När man kom från Moskva och i synnerhet Petrograds dystra gator med sönderskjutna hus, nöd, svält och smuts verkade Dmitrov rent och fridfullt och helgdagslikt i sin vita snöskrud.

Jag reste ensam och antog att alla människor på denna lilla plats visste var Krapotkin bodde. För säkerhets skull vände jag mig till en polis och frågade. ”Jo”, sade polisen, ”kom med ska jag visa er var Krapotkin bor!” I stället för att visa mig rätt förde han mig emellertid till - polisstationen. Ett regelrätt förhör anställdes, vilket jag i början inte alls tog på allvar. Men polisen började bli närgången; det mörknade och blev allvarligt. Då drog jag fram min rekommendationsskrivelse från Sinovjev. Effekten var obeskrivlig. Det dröjde inte länge förrän en mycket artig polisman förde mig till Krapotkin och hans fru Sophie.

Vid sin ankomst till Ryssland i juni 1917 efter de många och långa åren av landsflykt mottogs Krapotkin med stora hedersbetygelser - han var ju en av de främsta bland de ryska revolutionärerna och en stor kulturpersonlighet. Men som anarkist skulle den frihetssinnade fursten snart komma i motsatsställning till den bolsjevikiska diktaturen. Krapotkin förkroppsligade i sin gestalt både friheten och humaniteten. I inledningen till ”En anarkists minnen” talar Georg Brandes om hans liv och hans kamp för anarkismens ideal - hur han på en och samma dag i hovdräkt gästade Vinterpalatset för att senare i en bondes kläder i någon förstad utbreda revolutionens läror. Hans släkt hade sedan lång tid tillbaka tjänat vid tsarernas hov, själv var han page hos Alexander II, och blev sedan kavalleriofficer och kammarherre hos kejsarinnan. Han var en stor vetenskapsman, som i sin egenskap av geolog överskådade hundratusentals år i deras förhistoriska tidsföljd - på samma sätt som han, säger Brandes, som filosof överskådade hela sin tids kultur. Vilka lidanden måste det inte ha ineburit för denna rastlösa ande att inspärras i Peter-Paulsfästningen, för att inte tala om de fem års fängelse han ådömdes i Lyon därför att han tillhörde Internationalen - även om han efter tre år fick amnesti!

Jag blev mycket hjärtligt mottagen av Krapotkin och hans maka Sophie. Efter en god vegetarisk middag talade vi bland annat om kriget.

”Jag kan säga, att centralmakternas nederlag i kriget är en av de största historiska tilldragelserna”, sade Krapotkin. ”Om Tyskland segrat skulle varje frihetsrörelse, ja varje liberal rörelse varit omöjlig.”

”Innebar inte ert partitagande för entenen ett frångående av er anarkistiska åskådning?”

”Nej, inte alls. Jag har alltid varit anhängare av försvar. Även i form av våld. Tyskland var Europas stora fara, dess avsikter var uppenbara. Det behöver man inte vara en gammal geograf för att förstå.” Krapotkin tog upp en blyertspenna och åskådliggjorde sin tankegång genom att på ett papper rita upp Europas karta i juli 1914. Sedan demonstrerade han hur tyskarna - det vill säga i främsta rummet generalstaben och kejsaren - önskade och menade att kartan borde ha sett ut.

”Finns det inte en fara för entente-imperialism?”, sade jag. ”Napoleons stövlar marscherade genom hela Europa en gång.”

”Nej”, svarade Krapotkin. ”Det är sant att bourgeoisin inte är några änglar i något land. En regering är alltid en regering. Och proletariatet måste alltid kämpa. Men det franska folket bildar en stark motvikt mot reaktionära tendenser och impulser. Frankrikes folk har revolutionära traditioner och är revolutionärt till sin natur. England och Amerika kommer på grund av många omständigheter icke att spela rollen av reaktionens dräng i Europa.”

Vi talade om revolutionen och jag frågade efter Krapotkins uppfattning.

”Den ryska revolutionen är av en oerhört stor betydelse”, sade Krapotkin. ”Tiden får utvisa hur djupt den verkat och vad den kommer att betyda för ryska folket.”

Handelsblockaden och interventionen hade enligt Krapotkins mening skadat de framstegsvänliga krafterna, stärkt regeringen och hindrat utvecklingen mot större frihet. Den bolsjevikiska diktaturen hade därigenom

gynnats. Han beklagade att de kooperativa organisationerna förstörts, ty det var dessa jämte arbetarnas ekonomiska organisationer, som skulle bygga upp produktionen. Krapotkin förde således fram samma uppfattning som "Arbeteroppositionen", vilken tydligen inspirerats av Krapotkins idéer.

Under samtalet lämnade mig Krapotkin en värdefull upplysning om en nybildad federalistisk liga.

"Jag har aldrig velat ha någon utmärkelse eller strävat därefter. Men nu har man nödgat mig att bli denna ligas hederspresident."

"Hur många tillhör ligan?"

"Ligan har ett åttiotal medlemmar, bland dem många av Rysslands främsta vetenskapsmän, frihetligt sinnade människor."

"Vad är ligans uppgift?"

"Ligan kommer bland annat att låta trycka fem band om federalismen. Varje band skall omfatta tjugu tryckark."

"Är det meningen att syssla med federalismen som aktuell samhällsteori?"

"Första bandet behandlar federalismens historia. Det andra federalismen ur nationell synpunkt. Tredje bandet tar upp frågan varför Ryssland måste bli federalistiskt. Fjärde bandet skall ge svar på hur federalismen skall omsättas i praktiken. Femte bandet handlar om anarkistisk federalism och om hur Ryssland skall organiseras anarkistiskt och federalistiskt. Första och sista bandet skrives av oss anarkister."

"Kan man vänta andra arbeten av er penna?"

"Jag arbetar på en bok om etik. Det är ett arbete som jag började med redan år 1903. Så kom förberedelserna för revolutionen år 1905 och tog alla mina krafter i anspråk. Jag måste avbryta arbetet på boken, men nu ämnar jag fullborda boken om etik."

"Något annat nytt?"

"En av Moskvas största förläggare har utgivit en bok av mig med titeln "Brev om de nuvarande händelserna". Min mening är också att skriva en koncentrerad skrift på cirka fyrtio sidor om lantbruket och industrin."

Leo Tolstoj föreslog en gång, berättade Krapotkin, att man skulle ge ut billiga men goda upplagor av Rysslands bästa författare. Förlaget som följde rådet växte sig stort och starkt. Det är bevis på ryska folkets läshunger. Under revolutionen har den ökat.

Under sina tidigare forskningsfärder som geograf och geolog hade Krapotkin ofta sammanträffat med Otto N. Nordenskjöld. Han mindes honom med stort nöje. Han erinrade sig detaljer ur sin flykt från Peter-Paulsfästningens mörka underjordiska cell över Finland, Sverige och Norge till England. Han frågade efter svenska tidningar. Krapotkin läste svenska, talade också lite svenska. Han gjorde sig underrättad om våra politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden. Det glädde honom mycket att de svenska arbetarna gjort front mot aktivismens propaganda för att Sverige skulle delta i kriget på centralmakternas sida.

Han frågade efter professor Gustaf Steffen, som ofta besökte honom i London i sällskap med G. H:son Holmberg. Jag upplyste Krapotkin om att Steffen blivit tyskgalen, vilket i hög grad förundrade honom.

Innan vi skildes ritade Krapotkin en liten karta med vägledning hur jag skulle gå för att på bästa sätt nå järnvägsstationen i Dmitrov. Det var ett rörande bevis på hans omsorg för en medmänniska. Krapotkin tänkte också förmodligen på att förhindra att jag skulle råka ut för ett nytt obehagligt äventyr, liknande det jag upplevde på min väg till honom.

Peter Krapotkin var min ungdoms hjälte. Med stort intresse läste jag hans böcker, "Erövringen av brödet", "Inbördes hjälp", "En anarkists minnen", "Den ryska litteraturens historia", "En upprorsmans ord", senare "Landwirtschaft, Industrie und Handwerk" och "Franska revolutionen". Krapotkins klara språk, hans vädjan om förnuft och rättvisa gick rakt till hjärtat. Och än i dag är Peter Krapotkin en förebild, som man gärna vill rekommendera. I sina verk lever han, den rika hjärtegodas *människan*, den store *revolutionären*, som offrade rikedom, ära och börd av kärlek till friheten och rättvisan, den berömde *vetenskapsmannen*, som upptäckte att den gängse synen på Asiens geografi och Alexander Von Humboldts geografiska åskådningssätt var oriktiga och som vetenskapligt klarade inlandsisens utbredning i Nordeuropa. Krapotkin hedrades med all rätt av Rysslands geografiska sällskap.

Det Anarkistiska Biblioteket

C. J. Björklund
Jag träffar min ungdoms hjälte, Krapotkin
1969

Ur boken Anarkist och agitator av C. J. Björklund
sidorna 225-229

sv.anarchistlibraries.net